

Піхняк Т. А.,
кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри
менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій;

Гладун Ю. І.,
здобувачка вищої освіти
спеціальність 072 «Фінанси банківська справа та страхування»;
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРИ, ЩО ЇХ ВИЗНАЧАЮТЬ

Прибуток має значення для всіх підприємств і відіграє роль посередника між виробництвом і споживанням. Саме він здійснює вплив на задоволення потреб індивідів і використання природних ресурсів. Залучаючи різні підходи до врегулювання інтересів підприємства і суспільства, можна зауважити, що є необхідність в порівнянні фінансових результатів з витратами та ресурсами, а це, в свою чергу, призводить до розрахунку рентабельності.

Показники рентабельності є ключовими для оцінки ефективності діяльності підприємства і відображають, наскільки успішно підприємство використовує свої ресурси та генерує прибуток. Рентабельність дозволяє підприємству порівнювати фінансову продуктивність в різних аспектах.

Прибутковість діяльності підприємства безпосередньо залежить від отримання ним прибутку, але важливо розуміти, що прибутковість не є еквівалентом абсолютної суми прибутку.

Ознайомившись з підходами до трактування визначення поняття «рентабельність» [1, с. 255], ми схилиємось до думки, що це відношення прибутку, який отримується в результаті діяльності підприємства, до певного показника, який використовується для вимірювання цієї прибутковості. Даний показник відображає, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси, включаючи витрати на виробництво, інвестиції та інші фінансові чи економічні показники.

Рентабельність вимірюється у відсотках та коефіцієнтах і має декілька варіантів або модифікованих форм, які залежать від обраного підходу до розрахунків прибутку та ресурсів (витрат). В зв'язку з цим існують різні показники прибутковості (рентабельності), які використовуються для оцінки ефективності діяльності підприємства та його фінансово-економічного стану.

1) рентабельність інвестицій (капіталу) (P_i) - це відношення чистого прибутку підприємства ($\Pi_{\text{ч}}$) до загальної суми інвестицій (I).

$$P_i = \Pi_{\text{ч}} / I \times 100, \% \quad (1)$$

Висока рентабельність інвестицій свідчить про те, що інвестиції приносять хороший прибуток в порівнянні з витратами, тоді як низька рентабельність може сигналізувати про неефективне використання капіталу.

Порівняння рентабельності зі ставками на депозити або іншими інвестиційними можливостями може допомогти інвесторам приймати рішення щодо розміщення своїх коштів.

Різновидами цього показника є:

- рентабельність власного капіталу ($P_{\text{вл кап}}$) - відношення чистого прибутку підприємства ($\Pi_{\text{р чист}}$) до величини його власного капіталу ($K_{\text{вл}}$):

$$P_{\text{вл кап}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{K_{\text{вл}}} \times 100, \% \quad (2)$$

- рентабельність активів ($P_{\text{акт}}$) - відношення прибутку підприємства до загальної суми його активів ($A_{\text{заг}}$):

$$P_{\text{акт}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{A_{\text{заг}}} \times 100, \% \quad (3)$$

Якщо останній показник є меншим за процентну ставку за довгостроковими кредитами, то фінансовий стан підприємства є незадовільним.

2) рентабельність продукції ($P_{\text{прод}}$) - це фінансовий показник, який вказує на відсоток прибутку, отриманого від продажу продукції, відносно загальних витрат на виробництво цієї продукції. Показник дозволяє оцінити ефективність виробництва та визначити, чи є процес виготовлення продукції прибутковим.

$$P_{\text{прод}} = \frac{\Pi_{\text{реал}}}{C_{\text{реал}}} \times 100, \% \quad (4)$$

Результат виражається у відсотках і показує, скільки прибутку отримали на кожну одиницю витрат на виробництво. Чим вищий показник рентабельності продукції, тим більш прибутковим є її виробництво.

3) рентабельність окремих видів продукції (P_i):

$$P_i = \frac{(C_i - C_i)}{C_i} \times 100, \% \quad (5)$$

де C_i , C_i - ціна і повна собівартість одиниці продукції i -го виду, грн.;

4) рентабельність виробництва ($P_{\text{вир}}$) - це фінансовий показник, який визначає, яка частина прибутку виробництва за певний період часу відсотково відображається у відношенні до загальних витрат на виробництво.

$$P_{\text{вир}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{(S_{\text{сер}} + S_{\text{ноз}})} \times 100, \% \quad (6)$$

Цей показник важливий для оцінки ефективності виробничої діяльності підприємства і вказує на здатність підприємства генерувати прибуток в контексті його виробничих витрат.

5) рентабельність продажу продукції (обороту) ($P_{\text{реал}}$) - відношення прибутку від реалізації продукції до обсягу реалізованої продукції (РП):

$$P_{\text{реал}} = \frac{\Pi_{\text{реал}}}{\text{РП}} \times 100, \% \quad (7)$$

В результатах розрахунку рентабельності продажу можна визначити наскільки ефективно підприємство генерує прибуток від своїх продажів. Вища рентабельність означає більшу прибутковість від кожного проданого товару або послуги і може бути позитивним показником для інвесторів та власників підприємства [2, с. 301-302].

Крім вище зазначених показників, у бізнес-практиці можуть бути використані інші, такі як: рентабельність довгострокових активів, рентабельність власного капіталу, ефективність матеріальних (працюючих) витрат та інш.

Рентабельність - це складний показник, який визначається впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів. Зовнішнє середовище включає економічну кон'юнктуру, політичний ландшафт, рівень конкуренції на ринку та зміни у споживчих уподобаннях. Внутрішні фактори включають: якість управління, ефективність виробництва, контроль над витратами, інноваційний потенціал та якість кадрів.

Ефективна робота з цими факторами може позитивно вплинути на рентабельність підприємства. Наприклад, ефективне управління може допомогти оптимізувати процеси та ресурси, що зменшить витрати. Якість продукції і послуг важлива для залучення клієнтів та встановлення вищих цін. Інновації можуть створити конкурентну перевагу, а мотивований та кваліфікований персонал сприяє підвищенню продуктивності.

Однак, зовнішні фактори також відіграють важливу роль. Наприклад, економічна нестабільність або політичні турбулентності можуть призвести до скорочення попиту на товари та послуги, що впливає на прибуток підприємства. Конкуренція може обмежити можливості підприємства встановити високі ціни. Тому успішні підприємства повинні уважно аналізувати та адаптуватися до всіх цих факторів, щоб досягти і зберегти високу рентабельність в змінному економічному середовищі.

Загалом, рентабельність є складним показником та відіграє важливу роль в оцінці фінансової ефективності підприємства. Її показники вказують на те, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси та генерує прибуток. Ефективне управління, якість продукції та врахування змін в оточенні можуть позитивно вплинути на рентабельність підприємства в змінних умовах економіки.

Список використаних джерел

1. Новінченко Л.С. Аналіз показників рентабельності підприємства: теоретичні та прикладні аспекти. Вісник Хмельницького національного університету 2021, № 5, Том 2. С.254-259
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. Київ: Кондор - Видавництво, 2016. 378 с.
3. Бондарчук М.Є., Пижевський А.І. Рентабельність підприємницьких структур та шляхи її підвищення. Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 травня 2022 року). Одеса: Державний університет «Одеська політехніка», 2022. 178 с.